

ČE SI RES SOCIALIST!

Bil si med mnogimi tovariši in slišal sem te, ko si zaklical z močnim glasom:

Jaz pa sem socialist!

Moral bi ti verjeti, ker pravis sam, da si. Toda kdo ve, če se ne motiš? Mnogo je ljudi, ki ne poznajo sami sebi, nič ni bolj človeško kakor znata. Na tisece in tisece jih je, ki trdijo, da so kristjani, pa niso; kajti kar verujejo, so vraže in praznovotje, kar molijo, je malikovanje, kar delajo, je prestopanje krščanskega nauka.

Povej mi torej, zakaj si socialist?

Trpel si, premišljeval in se učil. Spoznal si, da koristije sedanje družabne uredbe samo posameznikom, ne pa celi družbi in vsem njenim članom. V belih si iskali pomoči in rešitve, a nikjer ni nisi našel, pa ves zdaj, da je beda nelodljivo združena s kapitalističnim gospodarstvom in z njegovimi napravami. Prepričan si, da ni rešitve brez socializma.

Ni treba, da bi mi ga razkladal; verjamen, da poznaš njegov nauk. Toda dejal si: rešitve ni brez socializma. Potrpi pa zdaj nekoliko, prijatelj, pa mi povej!

Kako pa misliš, da zmagaja socializem?

Zakaj veš in če si prepričan, da ni rešitve brez njega, tedaj mora biti pač tvoja želja, da zmagaja in sicer da zmagaja prej ko mogoče. Saj želiš rešitve sebi ali pa vsaj svojih otrokom. Kako naj torej pride rešitev, kako naj zmagaja socialisti?

Zakone, po katerih moraš živeti, delajo konvenciji in legislature. Ukazuje mestni ali občinski

svet, če zgrabiš proti kateremukoli zakonu ali pa če te obdoleže, da si zgrešil, prideš pred sodišče. Jasno je torej, da bodo zakoni taki, kakršni bodo zakonodajni zbori, sodišča pa bodo tabula in varovala take zakone, kakršni bodo veljali po sklepih od tebe in tvojih tovarisev izvoljenih zborov.

Pravis, da si socialist. Torej moraš vedeti, da se v vseh zakonodajnih zbora bojujejo različni gospodarski interesi. Znamo ti je, da ne more živ krist zastopati dvob, tretj razredov. Spoznal si lažnivo politiko, ki pravi, da zastopa "ves narod". Tvoj pogled je jasen, pa veš, da se more kapitalistom pomagati le na račun delavstva, da so visoke carine, visoki davki, ki jih zahtevajo kapitalisti, škodljivi revnemu ljudstvu. Torej si popolnoma prepričan, da potrebuješ v kongresu poslancev, ki ne bodo zastopali "vesega naroda", marveč tvoj delavski razred. Izračunati si znaš, da bodo državni, mestni in zvezni zbori izločevali tebi koristne zakone in pripravljali pot socializmu takrat, kadar bodo v njih delavske, socialistične večine.

Vse to ves in pri vsaki volitvah želiš iz dna srea, da bi zmagali socialistični kandidati.

Toda, prijatelj, kaj pomaga tvoja želja? Povej mi rajši: kaj si doslej storil, da bi se izpolnila? Če mi na to vprašanje lahko tako odgovoriš, da si ne boš mogel neresat oditi, tedaj še te tedaj lahko pravim, da si res socialist.

Pri vsaki volitvi glasuješ za socialističnega kandidata. To se razume, če bi bilo drugače, tedaj se misli ne bi smel, da si socialist. A to je premalo, zakaj samo tvoj glas ne more pomagati

nasprotniških glasov. Pa — pravis, da tudi agitiraš. Seveda, tudi to mora vsak socialist. Zal, da je premnogo sodrugov, ki se ne zavedajo te dolžnosti. Ampak glej, o agitaciji se morava nekoliko pomeniti.

Ker si socialist, je gotovo tvoja želja, da bi bili čimprej vsi delavci tvoji sodrugi, vsi socialisti. Pa razmisli nekoliko: Ali se ti zdi mogoče, da bi prišli kar sami od sebe do socialističnega spoznanja? Saj veš, da je treba že precej znanja, preden človek razume socializem in preden razume, da brez socializma ni rešitve za delavstvo. Odkod pa naj dobe to prepotrebno znanje tisti tvoji nesteti tovariši, ki še tekoajo za kapitalističnimi strankami ali pa se ne brigajo sploh za politiko ter ne razumejo, da mejejo sami sebi polena pod noge? Kdo naj jih pouči, kdo naj jim pokaže in dokaže resnico?

Ali si že kdaj resno razmišljal to reč?

Kajpada — pridobiti moramo vse delavce. Če se dašes vsled neznanja in brezbrčnosti se naši nasprotniki, morajo s časom postati naši sodrugi. Čim prej, tem boljše. Prišle bodo zopet volitve, in kaj bo tedaj pomagalo, agitirati pri njih, če ne bodo že prej tako poučeni, da pojdejo iz prepričanosti glasovati socialistično?

Ti pa pravis, da ti ni mogoče, podučevati nasprotnika tako, da bi mu spravil ves socializem v glavo in v sree. Verjamen ti in razumem. Pa tega ne zahteva nihče. Ampak razmisli še nekoliko: S kakšnimi sredstvi počuješ in prepričuješ socialistično stranko? — Knalu mi povej: S šoli, s predavanji, s tiskom.

Dobro. Na zborovanjih, s knjižicami in knjižicami ter s časopisi razlagaš socialna demokracija nauk socializma, ga pojasnjuje in dokazuje, tako razkriva delavstvu namene nasprotniških strank, delovanje socialistične stranke. Treba je zabavati na socialistične zbere, čitati, in sicer pazno čitati socialistične knjige in časopise, pa primerjati, kar se tam sliši in čita, z izkušnjami življenja; tedaj spozna človek, kaj je socializem in postane socialist.

Zdaj pa povej, prijatelj! Ali ti vest ne ometa, da nisi izpolnjeval svoje dolžnosti, katero bi si moral nalagati sam? Tebi, prijatelj, je potrebno, da se pomažiš stetitvi socialistov. Ali si storil, kar je bilo mogoče, da bi bil res pomažil njih stetitvi? Ali si na vsak smod skušal dovesti nekoliko se indifrentnih tovarisev? Ali si razširjal delavski tisk, knjižice in časopise? Ali nisi morda celo sam med tistimi, ki nimajo nobenega strankinega časopisa?

Premišli. Kako naj zmagaja socializem, če bodo vsi delavci tako ravnodušni za agitacijo kakor ti? Premišli to in potem povej, če si po pravici tak socialist, kakor trdiš, da si. In če spoznaš, da si se motil doslej, tedaj pojdi pa izpolnjuj svojo dolžnost. Agitiraj za svojo organizacijo, za svojo stranko, za njeno časopise in tiskopisje sploh. In če boš tako ravnal, se boš po pravici lahko menoval socialista. In če bodo tako ravnali vsi, tedaj bo socializem zmagal nad krivično silo in bo pravega zavlada na svetu.

Pojdi torej in izpolnjuj svojo dolžnost!

ETIKA IN SOCIALIZEM.

Kdor isce v socializmu edino le vprašanje dobrega zaslužka in osemurnega delavnika, mu seveda ne prizna pravice preiskavati, kaj je dobro in da ter stikati po virih človeške ravnania in etične volje. Toda naj se to zdi marsikomu enodu, vendar je resnica, da materializem, odnosem ekonomizem ni prvo vprašanje socializma, pravil se rezultat socialističnega razmišljanja in raziskavanja. Prvotno vprašanje socializma je sorodno onemu utilitaristične etike v najplemetnejši obliki: Kako dosežemo najvišjo srečo živalstva?

Se spoznamo, da so gospodarske razmere močnejša, kateri se dviga vsa stavba socialnega življenja in da sedanje socialne uredbe ne morejo služiti in ne služijo splošni sreči, temveč je o svrhu in uspehu, poraja zahtevo, da se mora preobrniti gospodarske razmere in tako napraviti podlago, na kateri si človeštvo lahko sedaj stavilo popolnejše srečo. Po tem spoznanju se loti socializem svoje naloge: Prihiti delavo, vsak tako moč, da bo lahko uresničil nov socialni red.

V zmislu socializma je vsaka etika plod svoje čase in njegovih razmer. Kar se je večerj smatral za dobro, je danes lahko zlo — in narobe. Kulturna zgodovina daje zato neštete primere: V obeh starih Rimljanov so bili Slovani etično manje vredni, ker je pri njih član družine "kradel", da je obdaroval goste; Slovanom, ki takrat se niso poznali privatne lastnine, se je pa

zdelo povsem naravno in prav, če je posameznik vzel del skupne lastnine, da je počutil gostje.

Etika sedanjega civiliziranega sveta, sloveca na krščanstvu, obsaja mnogo. Vendar sodbna etika dovoljuje in celo slavi vojno, ki je organizirana na moritve. Usmrtilitev človeka v dvojeju je po umenju "vriščkih" krivov in nekaterih slučajnih tujei zahteva časti. Krasti je nečastno, izrabiti gospodarsko odvisnost siromahnega ljudstva in nakupovati sadove njegovega dela v svojih blagajnah, je lepo in poveča ugled izkoriščevalca.

V dobi, ko je zakon razvoja priznan v vsakem področju, je mogoče, da sloni etika na večini nespremenljivih zakonih smotka. Kakor vse, tako se menja in razvija tudi etika. Če se unakne socializmu sedanjega gospodarske in socialni red, mora nastati tudi etična praznina, katero pa ta kaj izpolni nova etika.

Vprašanje je le, če gojdov razvoj, organit sedanje in ovirati novo etiko. Nasprotniki socializma trdijo, da bi socializem pahnil družbo in človeka v izpade v katerih izgne vse, kar je etičnega in moralnega. Nasprotniki si v ta namen izbirajo izmed mnogostevilnih etičnih teorij tiste, ki imajo služiti njih željam, pa mislijo, da je tedaj vse opravljeno. Toda dokler ni sredstva, katerim bi se mogle avtopatativno izpolniti vsako nasprotno umenju in vprašanju etike, visi tudi obsoda duševnosti socializma v trah in se sme le smatrati za taktičen pripomoček v boju kom

servativcev zoper socializem, ki nima svoje vrednosti, kakor trditve katoličana, da poseduje edino resnico in da so vsi nekatolentni prokleti.

Sedanje etiko bi radi ohranili, ker bi radi odvarovali sedanje družabne razmere. Socializem pa hote spremeniti socialni red, predvsem njega gospodarsko podlago in prepisna mirne duše budocnem razvoju nove etične zakone, ki vključijo iz prouranih tui. Vsekakor pa ima socializem pravico izreči prepričanje, da pospeši njegova družba tudi razvoj etike, da priinese s seboj boljšo etiko, kakor sedanja. Da — šele socializem napravi podlago, na kateri bo morda mogoče enotna etika. Sedaj imamo toliko različnih moralnih zakonov, kolikor družabnih razredov in se v vsakem razredu različne varčujejo in misne. Da so namori o dobrem in zlem odvisni od materialnih razmer življenja, je dokazano, a tudi prikrojeno so navadno materialnim ciljem in potrebam. Kapitalistična družba je ustvarila tabuje po poklihu, katerim se zdi njih kovolodstvo povsem enako v vsakim drugem. Na neki mudi je svetlas poroval policijski funkcionar, da se prostutke večinoma ne zavedajo, nizkotnost svoje obiti. A spekulanti, ki izmelje milijone iz siromahnih ljudi in jih morda do zadnjega vinarja požene v veter, je prepričan, da je imel smolo, ne pa, da je delal krivično.

Najboljši dokaz za odvisnost etike od socialnih predvsem gospodarskih razmer, pa daje velikansko protisloje med veljavno teorično in med dejansko praktično etiko. Po imenu je mo

raja našega časa krščanska, a ni ga krščanskega nauka, ki ga ne bi krščanska družba teptala in zatavljala. Krščanska teorija je asketična; Odnosi se temu svetu, ne zboraj zakladov, ki jih zdruja in moči. Kapitalistična družba hlepí po užitku in krščanska cerkev sama zbira zaklade, ki so "od tega sveta". "Ljudi svojega bližnjega kakor samega sebe", je temeljni nauk krščanstva; okoristiti se pri svojem bližnjem, kolikor je mores, je volina toza kapitalistične spekulacije in skoraj nezogibni zakon v mitem družabnem življenju.

Če hote socializem spremeniti gospodarske razmere, je torej gotovo, da se morajo s tem predoglediti tudi etični nazori in zakoni. A če ni sploh absolutno govoriti o dobri in slabi etiki, je vsekakor nezmyselno trditi, da je etika socializma slabša od sedanje. Gotovo je, da pride šele s socialističnim družabnim svetom etična teorija v soglasje z etično prakso. Če bo človeku obstanek tako zagotovljen, da ga noben slučaj ne bo mogel prisilit na tatvino, tedaj bo lahko veljalo, da je krasti golo in zlo. Če bo vsakdo lahko zivel od svojega dela, se bo vsako izkorišanje bližnjega lahko stigmaliziralo. In se izginejo ekonomični povodi za vojno med narodi, tedaj ne bo zakon "Ne ubijaj" samo zapisan, temveč bo dosegel tudi praktično veljavo. V socializmu je kal nove etike, etika socialistične družbe ne bo nazadova, temveč napredok. Socialistični človek bo na vsak način boljši človek od sedanjega, že zato, ker bo v boljših razmerah sam lahko boljši.

POTRESNA POVEST.

Spisal Podlimbarski.

"Nekaj, oh, nekaj! Jutri, morda še dopoldne zate vse — zdaj ne morem. Oprosti! Lahko noč?"

Prijetno razburjen je prišel na konec kozolca. Zmislil se je, da mora doma dolgo trkati, predno mu pridejo odpri, in se nevoljni bodo nanj. Kaj, ko bi poskušal spati izven hiše. Ob poldnevskih postitueah je ležal najrajši nad konjušnico na sonu in prijetno se mu je zdelo poslušati, predno mu je spane zatisnil oči, fantovske pesmi, ljubovneje studenea kraj hleva, ptičje čebljanje za plasev in strehi in v meji nad studeneem. Vsebi je zvečer razvnil sukujno po tratini pred hišo, legel in gledal v megolčne zvezde. Pa zdaj so mu vse meze in gorika postlela se dobro prileže telesu. Ali kako priji v hišo? V tem je zagledal pod kozolcevim plasevni voziček, na katerem se je hotel peljati Cizazovec drugi dan v Domazilo po denar za kite, ker bil je prekupee za to blago. Na vozičku je bil otep slame pripravljen za sedalo in koč sena. Tometu se je vse to zdelo kakor rudaš za posteljo. In sklenil je prenočiti na taki postelji. Zadosti smel se mu je zdel poklic, spati podamlim nebom, in haš zato ga je nikal. Za odejo si je prinesel iz hleva koc.

Postignil je voziček na konec kozolea — has tunkaj je hotel prenočiti, kjer vrag preobrača svoje kozolce. In jutri bo babjevornim kmetom pravilo, kako je upolnoči prirogovilil sam hndir k njemu in mu pogledal pod brk. Ker je bil ondi not nagujen, všeč proti Smoletu, je izuščil iz meje tri kamine in jih trem kolešom podložil. Potem je zrahljal po dolgem po vozu otep slame. Brrr — močni hlad ga je izpreletel, ko je splekel sukajo, pa njunaci se je. Zlezel je na voz, napravil si vzglavje, pokril ga s tevnikom in into. Sebe je pokril s kocen in povrh se s senom. Podložil si je sklenjeni roki pod glavo in polni lepih misli je gledal v sinji nebeški svod. Na knalu je skrčil roki pod odejo, katero je pretegnil blizo k nosu. Navdala ga je dobrodojna gorkota; prijetneje se ne čutila ne sultan ne šah v svojih mehkih pernecih.

Prezvela ga je prva dremota, a boriti se je morala še s hladom, ki mu je vel v obraz. Pri- tetnil bi si bil lahko sukujno, ki je ležala poleg

blaga, toda zaspati se ni hotel. Naj leže dremota sanj, on more še zaspati močan. Tako leno misli so mu zadobile po glavi, da se nra jih škoda ziti, ko bi se pogrznile v mrakovih prevega spanea. Obrazi iz Smoletove gostilne so mu vsrli pred duševnim očesom in obrazok nemagolne Rožke se je nerazločno sprijel z njegovo mislijo. Kaj mu pove jutri! Zdelo se mu je, da čuti v sebi srebrni potok ljubezni do prijateljnih mladih let, in ta potok teče, teče, teče in se siri v brezmejno morje ljubezni do vsega človeštva. In splavale so njegove mehke, pesniške misli v morje veseljnosti. Tam so se nekoliko zamotile, pa kako bi se tudi ne v takem prostranem labirintu! Da, on ljubi vse človeštvo, on je bil vsekdar pripravljen objeti veseljno človeštvo k svojnemu sreu, tudi beačan Devsu bi rad pomagal in kri bi sledil za domovinu! Oj, ko bi bilo nekaj tisoč takšnih — ne, toliko jih ni potreba! — ko bi bilo tisoč takih z vsio silo svoje duše ljubilih mladenčev, pomagano bi bilo domovinu! Da, ko bi bili vsi tako pozrtvovni! "Dasi zelo ljubim svojega mladega junaka, vendar moramo pesniti na ljubo povedati, da on do danes se nivesar ni žrtvoval za nikogar; razen roditeljev artev se tudi nihče ni zahteval od njega.

Razburjenost se ga je polastila, na spanje ni bilo misliti. Legel je postrani, dvignil glavo in jo oprl na komolce. Ogromnemu oceanu podobem, se razprostira nad njim neboskion. Globoka te-ma se skriva po zemeljskih kotih, blela svetloba se lije z nebeškega svoda. Zvezde blede in njem, kakor bi na pol razsvetljenem baletnem prizorišču plesalo legijon angelov, eno luo se vidi v vasi. Za ono lužo biva njegova lujba, za onim zvezdani se kuje njegova sreča. Kako razkošje diha iz zemlje, prebudivše se iz zimskega spanja! Duha prevega evetja mu udarja v nos, na dveju duha mlado popje, semintam se je razvilo, že kilavo smoltano perjeje, zgodnji murja žene svoj enako-merni čirje v mehki travi, pitek čvrči nekje v meji tozno in pretrgano. In zdi se mladeniču, da ga od vseh strani vabi stvaritev k uživanju, da on ume pomen te stvaritve, da ve emititi veličastno prirodo, da njemu ni ostal nerazumen pesnik, ki je znal ceniti vse, kar nudi mlado življenje

— lahke noge, lahke sreč! — je jel recitirati —, da se temu pesniku, kar se tiče poznanja samega sebe in veseljnosti, že sam približuje.

Vgasnila je luč v Smoletovi podstresni sobi. Tone je položil trudno glavo na vzglavje, naredil križ, hote se posloviti od burnih misli. Pretegnil je sukujno na glavo. Podgana je zavpila v kozolcu. Nekaj kovinskega je zadelo ob kolo in zvenjalo. Kaj vrag... ali res namrčaj meče denar iz kozolea, ali kdo? Dvignil je glavo izpod sukije kakor želva izpod svojega okostja. Strmeo v temo, je zazabil, da se nekaj črna glaza oko-li domuje hiše. Kaj bi to bilo? Ali gredo oče gledat v hlev, ali rokonavli stika okoli postolja in gleda, kaj bi ugrabil, ali res izkušnjavae seje denar, kakor verujejo kmetje?"

Tone je zvesto gledal, ali tne pravega ni mogel razbrati. Po postavi in po boji je uganel, da to oče niso. Prikazen je pogledala za hišo, kjer je ležal kup desek in druge lesene šare, ozirala se po dvorišču in hlevu, kakor bi iskala nočesa. Potem je stopila k česplji pod pristrežno okno, za katerim je ležala Cizazoveva Lenka. Prikazen je lahko zakašljala, a ne kakor od prehlajenja, in Tone je spoznal, da tu hoče fant v vas k Lenki in da bi rad dobil levstvo. Ker tem ni neznanee zaradi nedostatka levste ni mogel pri- ti bliže do svojega posvetnega raja, je poskusil s tistimi kolikor toliko vezanimi besedami, ki se v Gubrovcu imenujejo "fantovske litanije", pricvabiti dekle k oknu. "Ali spis — al kar tako ležiš — al se name kaj jeziš?" S temi krilatim besedami je temu moč septetaje ogovoril ljubo Lenko in Tone je precej po govorni spoznal, da to govori mladi Anžič.

"Slog ni slab", je dejal ali mislil Tone, ki je začul vsevi v sebi poklice ostroornega kritika. "Dikeja je narodna. Takoj iz prvih vrstic se vidi, da pride na dan nekaj, nekaj, nekaj... Da bi le tako nezumno ne rimal na same glagole. Pa nas je utel nekdo, da sta alkohol in nikotin na veke zatrla vir dobre narodne pesni!"

Anžič je gledal v okno, pričakujče, kakšen učinek je napravil njegov ogovor. Lenkino okno se ni gantilo in moderni trubadur je iznova napel zvonko žile. Slaje ne grgrika v spoadalanski dan golob golobni, nego je zgoel Anžič, milobno gledaje v zparto okno. Njegovo sree je splavalo v morje ljubeznih želja. No, kakor bi prileteli hudourni obzoki na jasno nebo, se je omračilo duševno obzorje njegovo, pa je udaril na drugo struno, ker je videl, da prilizovanje ni

ne zdelo. "Če se ne boš oglasila, se ne boš nikdar omožila!" je septal. Tone se je zavzel ob takem grobihanstvu. "Bom tako zavpil — da se bo dom razvil — sino tisti dila bo ostala, ki boš ti in nji ležala!"

"Vle go!" je dejal Tone ob taki groznin. "Ta Anžič je gorjaka ponuzana z medono; naj prej udarim, potem da oblizati, izvova požuga, potem potolaži in poboga. Nekateri kritiki so takšni. Potrpiljenja treba z njimi. Pri Smoletu je po dejali, da promišljeje o prasechi. O slove- čem Talegramu trde životopisci, da je umel s črn- nakom v sreu kazati odsev svetosti na lieu. Tak- sen listak!"

In z nekako vznemescenostjo je zaklical trubadur v zapeto okno: "Bom tako zaukal, da se bo krvov zasuka!" "Dalje že več ni mogel zabušala je zemlja in se silno zazibala. Anžič se je prijel za čespljo; na smrti bled je stal poleg nje, gurgaje se, kakor da pleso in mu smrt od plesava. In suče se z njim dom in krv in ves svet. Lasje so mu stali pokoncu. Se predno je mogel razbrati, kaj to pomeni, se mu je zaprsali kos ometa na glavo in ga omotil. Nikdar še ni izmollil tako hitro očenasa, kakor se je vse to pri- godilo.

Dalje prihodnje.

Lani so izvozili za 145 milijonov dolarjev rev- ljuy iz Zedinjenih držav, pred vojno le za 50 mi- ljionov. Hej, zdaj se drže čevlji v Ameriki!"

Dr J. E. Magnes, ki se je pred kratkim vrnul iz Evrope, opisuje razmere na Poljskem in v Gali- ciji tako, da prekasajo vsako strahoto. V Varšavi in po velikih mestih sploh stoji vsak dan na sto- tise ljudi v vsehah, da bi dobili kosček kruha ali kroznik prazne juhe. Ljudje umirajo na cesti od lakote.

No, To ni mogoče! Dr. Magnes mora biti laž- nivec. Saj sta vendar Francejožef in Viljo Poljski podelila svobodo!"

Iz Budimpeste prihaja preko Lambera poro- čilo, da je na avstrijskih vodilnih vojaških me- stih v kratkem pričakovati drastične izpremen- be. Med drugim bodo odstopi tudi šef generalne- ga štaba baron Conrad von Heetzendorf. V Avstriji neprenehoma menjajo generala. Kaj to pomaga? Avstrijskega duha le ne morejo izpre- meniti.